

Kerron teille erään pikku jutun, joka ei kuulu suorastaan, jolla ei ollu mitään merkitystä, se oli vaan sellainen leikinlasku.

Ennen kaikkea kun suunniteltiin uutta, uutta vaalilakia, siinä oli mielipiteet usein jakaantunu kahtia. Toiset halusivat, kaikki olivat yhtä mieltä, että piti tulla yleiset ja yhtäläiset vaalioikeudet ja naiset saivat vielä myöskin silloin äänioikeuden. Mutta vaalitavasta oltiin hyvin erimieltä. Oliko otettava suhteelliset vaalit vai enemmistö vaalit, siitä keskusteltiin paljonkin. Ja siitä keskusteltiin tietenkin ylioppilaittenkin piirissä vaikka eihän meillä ollut minkääläistä vaikutusvaltaa siihen.

Muistan kerran, asuin silloin eräässä täyshoitolassa, jossa oli monenlaisia, monella eri mielipidettä olevia, olevia opiskelijoita. Mutta siellä oli myöskin eräs vanha eläkkeellä oleva saksalainen, joka oli tullut Saksasta Suomeen ja oli olutmestari ja eleli siellä eläkkeellään. Ei kylläkään samassa täyshoitolassa, mutta kävi aina siellä päivällisellä. Ja kun hän osas hyvin huonosti, ymmärsi huonosti suomea, niin hänelle aina käänsi ne saksaksi mitä, mistä keskusteltiin. Ja niin hänkin joutui kuulemaan sitten semmosena hyvin vanhana saksalaisena väittelyä näistä eduskuntavaaleista, enemmistö vai suhteellinen vaalitapa. Selitin hänelle eron näitten joukossa. Ja sitten minun päähäni pälkähti hiukan kujeilla ukon kanssa. Selvitin hänelle, että me olemme juuri ratkaisseet, ratkaisseet tämän asian. Tämä vanha saksalainen oli niin kiinteästi kaikkea naisten osallistumista politiikkaan vastaan ja hänen mielestään naisille kuulu vaan koti, lapset ja kirkko. Kerroin sitten, päähäni pälkähti hiukan leikkiä ukon kanssa, kerroin hänelle, että Suomi on nyt jaettu erilaisiin vaalipiireihin. Vaalipiirejä on yhtä monta kuin edustajaa eduskunnassa. Ja jokaisesta vaalipiiristä valitaan yks. Ja nyt olemme me, yks edustaja, ja olemme me naiset päättäneet, että nyt me äänestämme vain naisia, ettei ensinkään. Naiset tulee tietenkin listoille niin kuin vaalilaki edellyttää ja me äänestämme vain naisia ei missään tapauksessa miehiä. Ja kun jokseenkin jokaisessa vaalipiirissä on naisenemmistö, niin me saamme eduskuntaan pelkästään naisia. Harvinaisuutena jokunen yks tai kaks miesedustajaa.

Eduskuntaan kokonaan naisia, sano tämä ukko. Niin. No mitä te sitten teette? Sitten me muodostamme uuden hallituksen ihan kokonaan. Pääministeriksi nainen ja muiks edustajiksi nainen.

Ja senaattiin tulee sitten vaan korkeintaan vahtimestariksi miehiä. Silloin ukko rupes kauhistumaan sitä maailmaa mitä silloin tuli, mutta huomaa samalla, että minä sittenkin leikin hänen kanssaan. Haa, se tuli voitonvarmasti sen, mutta naiset eivät koskaan tule niin yksmielisiksi ja siinä kyllä ukko oli oikeassa.

Valituksi tuli niin kutsuttu suhteellinen vaalitapa, jonka jokainen helsinkiläinen nykyään tuntee. Vaikeuksia oli sen vaalitavan selvittämisessä. Minutkin taas mobilisoitiin niin kuin muutkin opiskelijat, selvittelemään millä tavalla siinä äänestetään ja millä tavalla se laskutoimitus tehtiin. Sen äänestämistavan minä kyllä sain selville kuulijakunnalle, mutta miten se laskettiin sitten niistä äänistä se kuka tuli valituksi. Siitä minä kuulin sitten jälestä päin kun minä olin koittanu sitäkin esittää. Minulle kertoi sitten, minulle kerrottiin, että eräs tuttavani, joka oli ollut siellä kuulemassa näitä minun selityksiä, niin sano, sano että, kyllä se hyvin selitti sen asian, mutta emme me paljoo ymmärtäneet.

No niin saimme ensimmäisen eduskunnan, jolla oltiin kovin uteliaita. Seurattiin tarkasti mitä siellä tapahtui ja muuta. Kävin joskus lehterilläkin kuuntelemassa, mutta vähempään se politikoiminen sitten meiltä opiskelijoilta oikeastaan jäi. No ei varsinainen politikoiminen sentään jäänyt. Meillä oli ylioppilaitten, muodostimme ylioppilaitten sosiaalidemokraattisen yhdistyksen, jossa pohdittiin kaikkea, koko maailman asioita.

Ennen kaikkea haalimme kokoon kirjallisuutta ja siellä pidettiin selostuksia ja pikkusen väittelyjäkin ja koitettiin saada sinne lisää jäseniä. Se pysyi, oli ja pysyi pienenä ja harvojen, harvoja jäsenten.

Mutta mikä oli erikoista siinä, ei se ollu pelkästään ylioppilaitten siinä oli sellaisia jäseniä siellä, jotka jo olivat perehtyneet tähän sosiaalidemokratiaan Saksassa ollessaan. Ja tiesivät vähän mitä siihen kuului ja minkälaista teoriaa ne esittivät. Ne vaativat, että sinne oli otettava mukaan työläisjäseniä, jotta se säilyis, säilyis työläisjoukkojen mielipiteitten edustajana.

Palaan kuvauksessani hiukan taakse päin. Otan kesän 1904.

Näin sanomalehdessä ilmoituksen, että pohjanmaalla, Kurikassa, oleva rovasti haki kotiopettajaa tyttärelleen, joka aikoi siirtyä tyttökoulusta vasta, hiljattain perustettuun yliopistoon johtavaan jatkokouluun. Tämä aika oli juuri sitä murrosaikaa, jolloin naiset näyttivät lähtevän liikkeelle opintotiellä. Ja ne olivat jo saaneet, yhdestä helsinkiläisestä koulusta muistaakseni oli jo tullut, varsinaisesta koulusta tuleet, valmistuneet ylioppilait. Sitä ennen oli muutamia yksityisiä naisylioppilaita tullu opiskelemaan Helsingin yliopistoon. Ne olivat saaneet suorittaa ylioppilastutkinnon erikoisluvalla, rehtorin erikoisluvalla. Ja useat näistä aikaisemmista naisopiskelijoista olivat lukeneet joko lääkäreiksi taikka sitten siellä näyttää olleen jokunen kirjallisuutta harrastavakin.

Aikasempaan ei naisilla, oli naisillakin oikeus pitää ylioppilaslakkia, mutta se oli hiukan erilainen kuin miesten, siinä ei ollu lippaa. Nyt oli tilanne muuttunut, naiset saivat suorittaa ylioppilas-

tutkinnon samoilla ehdoilla kuin miehetkin ja niitten lakkikin oli muuttunut jo samanlaiseks kuin miesylioppilaitten.

Minäkin kuuluin niihin, jotka jo ilman erikoislupaa oli päässyt ylioppilaaksi edellisenä vuonna. Hain sanomalehdessä olleen ilmoituksen mukaan tätä kotiopettajan paikkaa ja seurauksena oli, että naapuripitäjästäni, Hauholta, tuli eräs nuori maisteri ja eräs rouva hevosella kotiini ja ilmoittivat, että minut on valittu sinne kyselyssä olevaan kotiopettajaan. He olivat sanotun pappilan, pappilan väen sukulaisia. Tehtiin sopimus ja minä matkustin kyseessä olevaan paikkaan.

Ja niin alkoi minun ensimmäinen vakinainen oikeestaan ansiopaikkani.

Oppilaana oli nuori tyttö, joka oli halukas oppimaan ja opetin hänelle matematiikkaa ja venäjää. Venäjänkieli oli silloin vielä pakollisena kielenä, kielenä ylioppilastutkinnossa. Joka aamupäivä säännöllisesti pidimme nämä tunnit ja iltapäivä, keskipäivä, iltapäivä oli minulla täysin vapaana käytettävissäni.

Pappila oli sen ajan tyypillinen suurehko maanviljelystilalla varustettu. Rovasti oli silloin leski ja hänellä oli paitsi tätä vanhinta edellisestä avioliitosta syntynyttä lasta, jota nimitän tässä Tyyneksi, oli hänellä vielä kolme poikaa ja pari tyttöä, joista toista minä opetin.

Olin täysin perehtymätön minkäänlaiseen pappilaelämään. Ainoastaan se maanviljelys puoli oli minulle jonkin verran tuttua.

Päivämme menivät siten, että aamiaisen jälkeen, jälkeen oli minulla säännöllisesti nuo tunnit ja sen jälkeen voin seurata pappilan muuta elämää.

Otan tässä erikoisesti kuvatakseni minkälaista toimintaa oli sellaisella suuren maalaispappilan rovastilla, johonka silloin jouduin tavallaan tutustumaan.

Hän oli siihen aikaan pitäjänsä ainoita henkilöitä, joita voitiin laskea sivistysluokkaan kuuluvaksi ja niin ollen hän sai kaikenmoisia kunnallisia tehtäviä. Hän hoiti, hoiti kunnallisasioita ja hän oli, hänen toimestaan luultavasti oli perustettu pitäjään osuusmeijeri ja hän hoiti sen isännöitsijän virkaa. Sitä paitsi hän hoiti pappilan suurta maanviljelystilaa ja piti huolen, huolen myöskin asiaankuuluvien rakennusten hoitamisesta ja työkalujen kunnossa pidosta. Ja sitä varten muun muassa sinä kesänä poltettiin siellä kiviä. Olin ens kerran tilaisuudessa näkemään senkin mallista maanviljelykseen kuuluvaa työtä.

Hänen varsinaista papinvirkaansa hän hoiti aina, aina lauantai oli pyhitetty saarnan kirjoittamiselle. Silloin hänen tyttärensä erikoisesti ilmoitti meille, että alkää mellastako pahasti, isä kirjoittaa saarnaansa.

Sunnuntai aamu alkoi tavallisesti sillä, että pappilan virkapuolelle, sille missä oli papinkanslia, sen eteiseen taikka jos oli kesäinen kaunis ilma, niin sinne ulkoerannalle tuli joukko naisia, jotka

toivat lapsia kastettavaksi. Ja rovasti kastoi ennen kirkon menoa toimitti kaikki nämä kastetok-
mitukset ja merkkas tietenkin pitäjänsä kirjoihin uudet, seurakuntansa kirjoihin uudet tulokkaat.
Tämän jälkeen rovasti meni kirkkoon, hoiti siellä olevan jumalanpalveluksen ja sen jälkeen hän tuli
kotiin aamiaiselle tai päivälliselle miksikä sitä nyt nimittäis ja iltapäivällä hän tavallisesti teki yhden
matkan seurakuntansa rajaseudulle pitäen siellä hartaushetken.

Ja enempää minä en nähnyt hänen juuri toimittavan tähän varsinaiseen virkaansa kuuluvia asioita.
Mutta hänellä oli sitten vielä eräs toimi, joka oli siihen aikaan aivan alkuasteella. Hän oli, sikäli
kun olin päässyt selville, omalla kustanuksellaan rakennuttanut pappilan maalle, lähelle pappilaa,
rakennuksen jossa pidettiin niin kutsuttua mykkäkoulua. Ja sinne kerättiin ympäristöistä mykkiä,
joille opetettiin, toisin silloin aika alkeellinen, mykkäkieli ja rovasti kävi aina myöskin sunnuntaisin
ja muulloinkin siellä jonkin verran puhumassa ja opettamassa mykkäkieltä.

Varsinainen vakinainen opettaja tänne oli palkattu, eräs naisopettaja, joka oli saanu opetuksen
mykkäkielessä ja mykkäkielen opettamisessa. Tähän hän luultavasti sai valtioapua tai jotakin sillä
se olis ollu jo liikaa rovastin taloudellekin.

Me nuoret tytöt kävimme usein täällä mykkäkoululla vaikka emme osanneetkaan keskustella siellä
olevien asukkaitten kanssa.

Mutta sitten eräänä päivänä rovasti sano meille, minulle tulee tänään kaksi mykkää avioliittoon
vihittäväksi. Voitte tulla viereiseen huoneeseen katsomaan, mutta älkää mellastako, pitäkö meteliä
siellä. No se oli tietenkin rovastin vitsiä, sillä eihän mykät olis mitään kuulleet meidän metelistäm-
me. Tämä vihkimistoimitus tapahtui kokonaan käsin, käsipuheella. Kuinka täydellinen se oli, sitä
minä en tiedä, mutta virallisesti se meni täydestä.

Pappilan vanhin tytär, josta olen maininnut, hän järjesti aina jonkun ajan kuluttua meidät muutkin
tytöt mukaan suuriin leipomoiisiin. Leivottiin pikkuleipiä ja muuta sellaista varastoon. Sillä
pappilassa kävi aika ahkeraan vieraita, ei mitään kutsuvieraita vaan matkustajiakin jotka tulivat
pitäjälle jotakin asioitaan hoitamaan, tavallisesti poikkesivat juuri pappilaan, josta ne saivat tietää
paljon kunnan asioita ja muita paikkakunnan asioita. Sitä paitsi aina kaikki papit, jotka olivat
matkalla niin ne poikkesivat pappilaan.

Se oli kuulemma siihen aikaan yleinen sääntö, että matkustava pappi aina poikkas asianomaisen
pitäjän pappilaan. Ja niin ollen täyty pappilassa piti aina olla vieraanvaraista ja sitä varten
kahvitarjoilu oli aika yleistä ja sitä varten meidät nuoret tytötkin sieltä mobilisoitiin aina aika ajoin
valmistamaan näitä varastoja.

Teimme matkan Lapuan pappilaan kahdella hevosella. Toisessa oli kyytimässä Lapuan pappilan vanhin poika ja en muista, ehkä joku tytöistä taikka, pappilan omat pojat olivat liiaksi pieniä, hoitivat toista hevosta. En matkasta muista mitään muuta kun oli kaunis ilma ja matkan varrella, voin oikeastaan kertoakin, kun nämä paikkakunnan asiantuntijat sanovat, että täällä on matkan varrella eräs paikka, jossa voimme poiketa juomaan vähän limonaadia. Ja niin me poikkesimme ja se oli joku vanha torppa, jossa, jossa sitten tarjottiin meille limonaadia. Annettiin pullot ja tuotiin kahvikupit. Ja tämä talon emäntä sanoi, kyllä minä niitä kuppia välistä pesenkin, mutta ei se häirinnyt. Me joimme iloisesti lämpimänä päivänä viileätä limonaadia ja sitten jatkoimme matkaa. Seuraavaksi pysähdyimme erääseen toiseen pappilaan. Pappi oli kuuluisa etelä pohjanmaalainen niin kutsuttu körttiläinen. Ja nämä naapuripitäjänväki, tuumi, että millähän tavalla se oikeastaan, ottaakohan se meitä oikeastaan vastaan. Ja meidät otettiin kovasti ilosesti vastaan. Siellä oli nuorta väkeä. Vanhin poika oli juuri valmistunut papiksi ja toinen poika opiskeli lääketiedettä ja kolmas oli vasta kai koulussa.

Koko paikkakunta myöhemmin ihmetteli, kuinka tämä vanha rovasti, joka oli hyvin, hyvin käytän sanaa uskonnollisesti ahdasmielinen, antoi meidän tanssia piiritanssia pappilassaan.

No tietenkin me lopulta tulimme Lapuan pappilaan, joka oli meidän päämäärämme. Siellä kävimme Lapuan, se oli kai juhannusaikaa, kävimme Lapuan kirkossa ja siellä silloinen rovasti, joka tunsu miten meluavaa sakkia olimme, jätti meidät sakaristoon, saarnaansa ajaksi, varottaen pysymästä hiljaa. Varotti meitä meluamasta siellä ja pysymässä hiljaisina.

Meidän kyydissämme oleva teekkari, tahto kyllä näyttää, että hän voi tehdä mitä tahtoo. Se otti korttipakan taskustansa, mutta emme me sentään ruvenneet korttia pelaamaan juhannussaarnan aikana Lapuan kirkossa.

Syksyllä menin tietenkin taasen opiskelemaan Helsinkiin. Ja tämä pappilan rovasti suositteli minulle asuinkumppaniksi vanhinta tyttärtään, joka oli jo aikasempaan ollu jonkin verran opiskelemassa yliopistossa. Hän oli niitä, ehkä jokseenkin ensimmäisiä naisylioppilaita. Mutta sitten, sitten niin erään sattuman takia oli jäänyt opiskelu kesken. Ja nyt hän suunnitteli, että hän rupeis lukeen hammaslääkäriksi, sillä niitä alkoi olla joitakin jo naisia Helsingin yliopistossa opiskelemassa.

Ja sikäli kun tämä rovasti sitä suunnitteli tätä meidän yhteisasuntoa, niin hän sanoi, että hänen tyttärensä voi saada hyötyä minun opiskeluahkeruudestani ja hänen tyttärensä voi antaa hänelle jonkinlaisena maailmannaisena vähän perehtymistä käytökseen ja muuhun sellaiseen.

Me saimme, asunnon hommas tämä, tämä Tyyne-niminen opiskelija. Hän sai sen, silloiselle ajalle kuvaavaa oli, että kun useat ylhäisöön kuuluvat naiset, jotka leskeks jäätyään olivat jääneet usein taloudellisesti huonoon asemaan, elättivät itseään pitämällä täyshoitoloita. Tyyne oli valinnu meidän täyshoitolaksemme muun muassa erään vapaaherrattaren, joka huoneistostaan vuokras melkein, melkein kaikki huoneet. Hänen omaksi asunnokseen oli vain verhoilla eristetty eräs nurkkaus. Ja loppu huoneesta oli, oli yleisesti käytettävänä, niin kutsuttuna seurusteluhuoneena. Me Tyynen kanssa emme sitä kylläkään paljon käyttäneet.

Alotimme yhdessä opiskelut. Minä tietenkin jatkoin sitä edellisellä lukuvuodella alottamaani matemaattisluonnontieteellisen tiedekunnan opintoja. Ja Tyyne alotteli niin kutsuttua medikofiilitutkintoa. Meillä oli muutamia aineita yhteisiä ja niitä me luimme yhdessä. Muun muassa valmistauduimme eläintieteen töihin. Siitä kerron myöhemmin, sillä sekin oli jonkilaisessa murrosajassa, jolloinka silloinen medikofiilitutkinto oli juuri uusittu. Uusi nuori professori oli tuonu sinne aivan uusia opetustapoja ja se jollakin tavalla herätti huomiota, sekä ylioppilaitten keskuudessa että suuren yleisön.

Se oli, se oli sitä aikaa, jolloinka meillä tapahtui se niin kutsuttu suurlakko, josta olen jo edellä kertonut, kertonut. Lähden nyt tästä jatkamaan tätä yliopisto opiskeluamme.

Kuten sanottu oli eläintieteeseen tullut uusi professori, oli tullu professori J. A. Palmen, joka oli, joka oli omaksunu kokonaan, kokonaan uudemman metodin. Hän otti eläintieteessä opiskelijoitten tehtäväks niin kutsuttuja leikkelyharjoituksia.

Olen jo kertonut siitä miten professori Palmen toi opiskeluun aivan uuden suunnan ja myöhemmin kun, kun jouduin kerran jostakin syystä olemaan myöhemmin toimitetuissa niin kutsutuissa luurangottomien leikkelyharjoituksista poissa pari päivää. Tein niitä töitä sitten yksistäni yliopiston museossa ja siellä sattui sitten silloin juuri eläkkeelle ryhtynyt professori Palmen tulemaan. Hän pysähtyi istumaan minun pöytäni viereen ja kertoi minulle koko, koko tsotoomisenlaitoksen historian. Kuinka hän oli, oli noin niitä saanu sinne tuotua uudemman systeemin, jolloinka eläimiä tarkastettiin luonnossa eikä vaan luettu oppikirjoista suoraan.

Myöhemmin jouduin, jouduin suorittamaan ²⁸⁰tsologian kandidaattitutkintooni varatun tsologian cumlauden toiselle, toiselle professorille ja hän oli, oli niitä henkilöitä, joilla oli kuulovika ja käytti silloisen, eikä silloin ollu niin mukavia aparaattia kuin nykyhetkenä. Hänellä oli sellainen torvi, johonka oppilaitten, joita hän kuulusteli, oli vastattava. Olimme, olin sellaisena olin yksistäni hänen tentissään, istuimme eläintieteellisessä museossa erään pöydän ääressä ja hän teki kysymyksiänsä. Ja tsologia oli siihen aikaan jaettu kahteen opintosuuntaan. Toinen oli, toiseen

sisältyi enemmän eläinten ja muitten, eläinryhmien tuntemusta. Toinen perustui enemmän kehitysoppilinjalle ja tämä toinen linja oli minulla tentittävänä.

Kuulin silloin vielä normaalisesti, mutta professorini, joka oli huono kuuloinen, niin hän ottikin, ottikin, teki kysymyksensä korvalaitteesta. Kävimme lävitse korva kehityksen alemmilla eläinasteilla aina sen täydellisempään muotoon, ihmisellä ilmaantuvaan korvamuotoon saakka. Olen myöhemmin tätä, myöhemmin muutamia vuosia tämän tenttini jälkeen kuvannut tätä tenttiäni eräälle tsologian tuntijalle ja hän vihjas kyllä minulle, että, että siinä silloisessa teoriassa taikka hypoteesissa miksikä sitä vois sanoa, oli jonkin verran uudemman, uudempien tutkimusten valossa korjaamisen varaa. Mutta minulla se meni täydestä ja se tuotti minulle ja se meni minulla täydestä tentistä ainakin silloin.

Sitten minua, minä katselin pelossa koko ajan tuolilla hänen vieressään oli suurehko pahvilaatikko, joka oli täynnä topattuja lintuja. Ja sanottu professori oli erikoinen, muun muassa erikoinen lintujen tuntija. Minä pelkäsin milloin se laatikko otetaan esille, sillä sieltä minä olisin varmasti joutunu kiinni. Ehkä variksen tai jonkun muun olisin kyllä tuntenu, mutta kyllä ne suuremmalta osalta olis jäänyt tuntemattomaksi.

Mutta sitten tapahtui se elämäni ehkä miellyttävimpiä hetkiä. Professori otti kellonsa ja katsoi, jaha kello on jo niin paljon, minun on mentävä konsistorion kokoukseen. Olishän minulla tuolla noi linnutkin vielä, mutta olkoon nyt, minä hyväksyn. Antakaa oppikirjanne. Ja minä annoin oppikirjani, johonka sain merkinnän suoritetusta tsologian cumlaude tentistä.

Olen jo edellä, edellä kertonut, että joukko ylioppilaita perusti niin kutsutun sosiaalidemokraattisen ylioppilasyhdistyksen. Menin, jouduin sinne hämäläistuttavieni kehoituksesta. En suoraan ilmoittautunut jäseneksi, sillä olen varovainen. Halusin ensin tutustua, tutustua tarkemmin asiaan. Myöhemmin sitten jouduin sinne kylläkin jäseneksi.

Mutta kertoisin erästä erikoisilmiöstä siellä, jota en luultavasti ole aikaisempaan kertonut. Sinne paitsi jäseneksi valittiin sinne aina vaan ylioppilaita ja läheisesti siihen akadeemiseen ryhmään kuuluvia. Mutta sitten oli joukko sellaisia, sellaisia näistä luultavasti näissä akadeemisessa, jotka sanovat, että, että sinne pitää valita myöskin joukko työväestä kuuluvia, jotta se pysyis jollain tavalla aikansa tasolla. Ja niin sinne valittiin, valittiin. Muistan aina, muistan ainakin pari naisjäsentä Iida Aalle ja. Muistan ainakin pari Mimmi en sitä en sukunimeä en muista, mutta Marja Laine siellä oli ainakin ja Sandra Leskinen, Lehtinen. Liittyi siihen pari professoriakin, jotka sitten myöhemmin irtaantuivat. Eniten siinä oli, siitä oli huvitettu professori Mikkola, joka myöskin toimi, huolehti siitä, että yhdistys, valitsi yhdistykselle saksankielistä kirjallisuutta. Ja sitä varten oli, oli, sitä varten hankittiin erikoinen kaappikin. Ja kaappi pantiin silloisen Työmiehen

toimitukseen ja jossa, ja minut valittiin kirjastonhoitajaksi ja olin siellä joka lauantai-ilta, jolloinka toimituksessa ei ollut ketään.

Olen ehkä jo maininnut, että ylioppilaitten sosiaalidemokraattisen yhdistyksen harrastus oli saada lisää kirjallisuutta. Ja kirjallisuutta, sen alan kirjallisuutta oli siihen aikaan saatavissa etupäässä Saksassa. Ja suomalaisten ylioppilaitten kielitaito sopi juuri hyvin saksaan, sillä saksa oli silloin yleisimmin opittu kieli kouluissa.

Professori Mikkola suositteli meille joukon kirjoja, jotka koskivat, koskivat tämän, juuri tätä poliittista linjaa ja oli valmis omaan nimeensä tilaamaan niitä. Ja niin tehtiin. Valmistettiin pieni kirjasto ylioppilaitten sosiaalidemokraattiselle yhdistykselle. Minä, joka asuin siinä samassa talossa, valittiin kirjastonhoitajaksi. Ja se oli auki aina lauantaisin, silloin kun Työmiehen toimituksessa, silloin kun kaikki toimittajat olivat jo lähteneet työstään pois.

Montaakaan kirjaston lainaajaa ei siellä käynyt. Joten jouduin usein siellä yksistäni istumaan ja mahdollisesti lueskelin joitakin niitä lainattavia kirjoja.

Tämä kirjasto jäi sitten Työmiehen toimistoon ja niin kutsutun kansalaissodan aikana se siitä se hävis. En tiedä joutuko se tulipalon uhriks taikka joutuko se jonnekin yksityisten haltuun. Sitä en tunne ja minulla ei ollu silloin enää mitään tekemistä sen kanssa.

Mitenkä, mitenkä jouduin tekemisiin venäjältä tulleitten poliittisten pakolaisten kanssa. Siitä koitan muistini mukaan kertoa, sikäli kun siitä vielä, sikäli kun siitä vielä muistan.

Olin niin kun ylioppilaat siihen aikaan yleensä. Kun ne tulivat syksyllä Helsinkiin, niin ne hakivat sanomalehtien palstojen, palstoilta ilmoituksia ylioppilasasunnoista. Ei mitään sen mallisia kuin nykyään, ei ollut.

Niin tein minäkin. Löysin ilmoituksen, jossa eräs rouva Eriksson tarjos täyshoitoa ja asuntoa ylioppilaille. Sattumalta tiesin, että rouva Eriksson, Erikssonin vanhin poika oli naimisissa erään kotipitäjäni, pitäjäläiseni kanssa ja oli ammatiltaan kansakoulujen tarkastaja. Rouva Vaulon tunsin, mutta en millään tavalla lähemmin, sillä hän oli jo hiukan vanhempaa polvee kun mitä minä olin. Ja Vauloa, tämä tarkastajaa en ollut siihen saakka ensinkään nähnyt. Mutta nimi tuntu tutulta, vivahti vähän kotiseutuuni niin lähdin katsomaan paikkaa. Tulin silloin Sirkuskatu 1. Se oli sama porras, jossa silloinen Työmieslehden toimitus oli.

Soitin ovikelloa ja oven avas komea nuori mies ja kysyin rouva Erikssonia. Hän ei vastannu minulle mitään muuta kun rupes polkemaan jalkaansa ja sitten sen jälkeen pyysi minua astumaan

sisälle. Kun olin hetken odottanut, niin samasta ovesta tulee keski ikäinen taikka oikeastaan vähän vanhemman puoleinen naishenkilö, joka esittäytyy rouva Erikssoniks ja sanoi, että hän on laittanut ilmoituksen. Hänellä on vapaana vielä ainakin yksi huone vuokrattavana. Katsoin tavan mukaan huonetta ja tein sopimuksen. Ja niin muutin sinne, sinne asumaan.

Myöhemmin sain selville, miksikä tämä nuori mies, joka oli minulle oven avannut, polki jalkaa eikä puhunu mitään. Hän oli, hän antoi, rouva Erikssonilla oli kerrosta alempana kahvila ja sen yhteydessä keittiö jossa hän, jossa valmistettiin muun muassa kaikki se ruoka, joka, joka hänen täyshoitolaruokalaansa kuului. Ja tämä jalan polkeminen siihen lattiaan, se oli merkki siitä, että joku oli täällä asunnossa käynyt kysymässä rouva Erikssonia. Ja niin hän, kuten tapahtui, tuli ylös ja hoiti asian.

Ja sillä tavalla tulin asumaan täyshoitolaan, jossa oman väen lisäksi oli vielä, vielä eräs vierasmaalainen asukas, johon vähän myöhemmin tutustuin. Tämä vierasmaalainen oli eräs venäläinen pakolainen, joka passin mukaan kulki nimellä Rogge.

Hän oli niitä, niitä venäläisiä, joita oli lähetetty probaganda tarkoituksessa Helsinkiin.

Myöhemmin pääsin jonkun verran selville hänen hommistaan. Hän asui talon pojan, ylioppilaan, kanssa samassa huoneessa. Tähän samaan huoneeseen tuli silloin Helsingissä silloin tällöin matkoilla ollut se nuori mies, joka otti minut silloin vastaan. Hän oli taas suomalainen helsinkiläinen, Helsingissä tullut ylioppilaaksi ja sen jälkeen lähtenyt venäläiseen armeijaan tullakseen sotilasuralle. Ja hän olikin jo päässy niin pitkälle, että hän oli, hän oli luutnantti. Kun kaikesta päättäen hän oli joutunut sekaantumaan jonkinlaisiin ylioppilaitten vallankumouksellisiin hommiin ja katso parhaaks lähteä Pietarista ja tuli Helsinkiin ja haki sieltä ehkä ainoan tuttavansa, luokkatoverinsa ja sai tämän luona asunnon.

Toden näköisesti juuri tämän Roggen ansiosta myöhemmin tuli samaan täyshoitolaan eräs nuori nainen, jonka passi oli nimeltä Marianne Gruuse, virolainen ja sai asunnon myöskin täällä rouva, no tässä täyshoitolassa ja minun asuinkumppaninani. Hän ei osannu suomea, mutta ja minä en viroa, mutta hän puhu hyvin saksaa ja niin minäkin vähitellen opin jonkun verran saksankieltä. Sitä paitsi hän ei, hän ei hommistaan minulle paljonkaan kertonut. Sen mitä minä tiedän, niin olen koittanut raapia kokoon pienistä detaljeista sieltä ja täältä ja kerron nyt niistä.

Hän kulki, niin kuin sanottu, passin nimellä Marianne Gruuse. Oli kansallisuudeltaan virolainen, mutta oli varsinaiselta nimeltään Ida Pöder. Ja sikäli kun juttu kertoi, niin hän oli jonkun virossa toimivan, virolaissyntyisen korkeemman upseerin tytär, joka jostakin syystä oli lähtenyt kotoaan ja antautunut poliittiseksi agitaattoriksi.

Täällä Helsingissä ollessaan, ollessaan tiedän hänestä vaan sen verran, että hän säännöllisesti oli iltapäivisin, varsinkin iltapäivisin ulkona ja myöhemmin olen päässyt selville, että hän silloin järjesteli jonkinlaisia probagandakokouksia, joihin kutsuttiin etupäässä Krunstatissa toimivia venäläisiä sotilaita.

Ja ei Krunstatissa kun Viaporissa toimivia venäläisiä sotilaita. Juttu kertoi, että hän oli aikasempan ollut, ollut Krunstatissa ja yleisesti näitten politiikkaa harrastavien keskuudessa tunnettiin nimellä Ida Krunstatskaja.

Hän oli kuitenkin jollai tavalla tullut siellä tunnetuksi. Ja hänen oli välttämätöntä, oli välttämätöntä, että hän pakeni sieltä. Ja juttu kertoo, että matruusit panivat hänet tyhjiin tynnyriin ja kuljettivat sillä tynnyrillä hänet, hänet Pietarin puolelle, josta hän sitten tuttavien avustuksella pääsi Suomeen ja tuli Helsinkiin.

Oikeastaan voi ymmärtää, että hänet voitiin panna johonkin tynnyriin. Hän oli pieni kokoinen ja muuten oli hyvin poikamaisen näköinen ja pukeutui poikamaisesti. Tukka oli lyhyt ja käytti, käytti suuremmalta osalta pukeutui housuissa, joita naiset siihen aikaan eivät käyttäneet. Se ulkonäkö, ulkomuodosta päättäen helposti luulla pojaksi.

En pitkään aikaan aavistanutkaan mikä hänen tehtävänsä oli. Enkä nytkään oikeastaan voi varmuudella siitä sanoa, mutta vähitellen pääsin selville, että hän harjoitti jonkinlaista poliittista probagandaa ja piti jonkinlaisia kokouksia, joihin kuului muutamia nuoria miehiä. Muutaman kerran hän toi ne, piti tämmösen kokouksen siellä meidän yhteisessä asunnossammekin ja tästä kokouksesta muistan erään Ingnaatti-nimisen miehen, nuoren miehen, joka sano Ida Kronstatskajalle, moitti sitä, että minä olen opiskelevinani, mutta en opiskele, mutta en myöskään harjota poliittista probagandaa ja paheksui minua, minun toimintaani siinä suhteessa.

Tämä joukkue, jossa Ida Kronstatskaja oli, oli johtavana henkilönä ja tämä toinen Erikssonien täyshoitolassa elävä nuori mies oli toimeen panevana jäsenenä. Sen johdosta syntyi se niin kutsuttu Viaporin kapina, joka kukistettiin hyvin verisesti.

Mutta tästä Viaporin kapinasta pääsi Ida Kronstatskaja taikka Ida Pöder joka tapauksessa karkuun. Samoin tämä, tämä venäläinen nuori mies, joka kulki nimellä Rogge, hänkin pääsi siitä pakenemaan.

Olen kirjallisuuden avulla myöhemmin päässyt selville, että Ida eli lopun ikäänsä, ikäänsä Prahassa ja oli mennyt naimisiin erään sosiaalivallankumouksellisten johtajan kanssa. Siis jättänyt sen aivan alkuperäisen toiminta alansa.

Rogge oli päässyt pakenemaan Englantiin ja mitä hän siellä toimitti, sitä ei kirjallisuudessa mainita. Mainitaan vaan, että hän hukkui uintimatalla.

Kerroin jo, että Viaporin kapina kukistettiin aika verisesti. Sieltä helsinkiläiset surkuttelivat. Minä oli siihen aikaan kun se itse kapina tapahtui, maalla, eikä minulla olis muutenkaan ollu mitään mahdollisuutta sekaantua siihen, enkä minä luultavasti olis siihen yrittänytkään. No joka tapauksessa Helsinkiin tullessani olin mukana kylläkin eräissä hautajaisissa, joissa joku näistä Viaporin kapinaan osallistuneista aliupseereista haudattiin. Sitten minulla on kaksi valokuvaa, en tiedä onko ne vielä tallella, mutta toinen, kahden nuoren upseerin valokuvat, joita myytiin sitten, sitten rahankeräykseen näitten Viaporin kapinassa kärsineitten hyväksi. En nyt muista niitten nimiä. Toinen oli muistaakseni Kornilof ja toinen oli Kahanski, mutta ne on, niitten muistoa ei kukaan enää muista. Niillä ei ollu mitään merkitystä. Ne joutuivat vaan marttyyreinä semmosessa vallankumouksen sivuhommissa.

Näihin aikoihin alkoi sitten virrata jonkinlainen pakolaisvirta Venäjältä Suomen kautta Saksaan ja Ranskaan ja pitkin eurooppaa, josta, jossa olot olivat vapaammat ja joissa heitä ei uhannut kuolemantuomio kuten Venäjällä.

Suomalaiset järjestivät aika paljon näitten pakolaisten, auttoivat paljon näitten pakolaisten pakoa. Väitetään muun muassa, että Suomen Höyrylaiva Oy järjesti nille kuljetuksia. Vieläpä eräs, eräs pakolainen, joka oli Suomen Höyrylaiva Oy:n palveluksessa niin kuin hän sanoi, väitti, että he kyllä valmistavat passejakin jos on tarpeellista. Että olin myöskin mukana jonkin verran tässä hommassa.

Ällistyin aika tavalla kun minulle soitti, soitti silloin toistaiseksi täysin tuntematon yliopiston venäjänkielen lehtori Smirnoff ja pyysi minua auttaamaan erään venäläisen pakolaisen pakoa Helsingistä johonkin satamaan, Kotkan satamaan josta hän pääsi laivalla joko Englantiin taikka, ei hänen matkansa päämääränä oli Pariisi.

Se oli silloisen vallankumouksen, silloisen vallankumouskomitean puheenjohtaja. Sen nimi oli Rustalijev Nozar ja hän oli ollu vallan Pietarissa olevan vallankumouskomitean puheenjohtaja ja joutui sitten kun tämä liike, liikettä venäläinen santarmisto rupes, rupes hajottamaan ensimmäiseks vangituks ja lähetetyks Siperiaan. Sieltä hän kuitenkin pääsi pakenemaan ja tuli Moskovan ja Pietarin kautta Helsinkiin. Helsingissä hänelle oli luultavasti annettu osoitteet Helsingin yliopistossa silloin toimiva venäjänkielen lehtori Smirnoff. Ja tämä lehtori soitti minulle ja pyysi jos minä voisın auttaa tätä pakolaista hänen matkustaessaan ulkomaille. Suostuin, ihmeellistä kyllä vaikkon ollu mihinkään sellaiseen tottunut, mutta jonkinlainen seikkailunhalu kai vei minut siihen.

Matkustin hänen mukanaan Hankoon ja ennen kuin tulin, tulin satamaan, jätin hänet erääseen pieneen kahvilaan ja menin katsomaan miltä, miltä tilanne näytti, näytti siinä laivassa, jolla hänen

oli määrä matkustaa. Kun tulin satamaan näin siellä erään henkilön, jonka olin tavannu aikasem-
paan Helsingissä. Hän oli eräs nuori mies, latvialainen, joka oli tullu minun luokseni, oli annettu
minun, hänelle oli annettu minun osoitteeni ja minä olin hänelle suositellut asuntoa. Ja nyt, niin
kuin hän sanoi minulle, että älkää pelätkö, en minä ole santarmien palveluksessa. Minä olen
Helsingin venäläisten vallankumouksellisten palveluksessa. Ei kun Suomen Höyrylaiva Oy:n
palveluksessa ja järjestelen tästä näitten poliittisten pakolaisten matkoja.

Minä otaksun, että teillä on joku sellainen mukana. Onko sillä passi? On, vastasin. No me
olisimme tehneet myöskin passeja jos ei niitä olis ollut. Tuokaa tänne, pannaan se laivaan ennenkö
santarmit tulevat.

Menin hakemaan, hakemaan saatettavani sieltä kahvilasta. Toin ja annoin hänen passinsa tälle,
mutta sitä ennen laivarantaan oli tullut kukkakauppias. Ostin yhden punasen ruusun ja vein sen
ruusun siihen, siihen hyttiin, joka piletin mukaan oli myyty tätä pakolaista varten. Ja sitten lähdin
hakemaan tätä pakolaista. Ja toin hänet ja vein laivalle ja sain hänet vakuutetuks siitä, että hän jää
hyttiin, panee oven kiinni ja vasta kun hän on muutaman metrin rannasta satamassa, niin silloin hän
voi ilmoittautua.

Niin tapahtuikin, laiva lähti ja kun se oli noin viis, kuus metriä rannasta, ilmestyi kannelle nuori,
tämä nuori mies ja heilutti minulle punasta ruusua.

Niin oli hänelle Siperian maanpakolaisuuden asemasta avautunut uudelleen vapaa elämä. Hän
matkusti saamiensa tietojen mukaan suoraan Pariisiin, mutta hänen myöhemmistä kohtaloistaan en
ole kuullut mitään. On todennäköistä, että hän siellä jo kerkis kuollakin, ennenkö tämä varsinainen
suuri venäläinen vallankumous sattui, sillä hänen nimeänsä ei mainita tämän jälkeen missään.

Myöhemmin jouduin avustamaan muitakin pakolaisia. Mutta niitten nimiä harvoin mainittiin.
Mutta palaan takasin tämän äskeiseen toveruuteen. Samaan aikaan oli Pietarissa, toimi sittemmin
tunnettu ja kuuluisaksi tullut, tullut puolijuutalainen, toinenkin puolijuutalainen Trozki, joka oli
mukana tässä samassa vallankumouksellisissa ja joutui myöskin vangituksi ja lähetettiin Siperiaan.
Mutta hän oli varustautunut tällä mahdolliselle vangitsemiselle ja suunnitteli jo etukäteen mahdol-
lista pakoa sieltä. Ja sitä varten hän oli kenkiensä vuoren ja päällisen väliin, väliin piilottanut
joukon kultarahoja, joitten avulla hän arveli voivansa helpommin päästä Siperiasta takaisin pois. Ja
niin kävikin. Kun tuli, ensin oli alkuun suunniteltu Venäjällä pitää jonkinlainen poliisitutkinto
taikka jonkinlainen oikeudenkäyntitutkinto tätä ja hänen toveriansa suhteen, mutta sitten luovuttiin
siitä ja niin lähdettiin näitä molempia kuljettamaan Siperiaan.

Trozki pääsikin, Trozki oli opetellu myöskin, kuten hän itse kertoi, kaikki sellaiset oireet, joita on
issiassairalla ja kun hän tuli Uralin kohdustalle, niin hän näytteli niin taitavasti issiassairasta, että

hänet jätettiin siellä erään kaupungin sairaalaan. Ja täältä hän niitten kultarahojen avulla pääsi sitten arktisia seutuja pitkin porokyydillä tonne rajakarjalaan ja sieltä, sieltä Suomen Karjalaan ja sieltä Helsinkiin. Ja oleskeli noin kolmisen viikkoa Helsingin lähellä olevassa, olevassa täys-hoitolassa, josta hän sitten junamatkalla, junalla matkusti Helsinkiin. Ja jolla matkalla minä olin mukana häntä saattamassa. Ja järjestin, järjestin hänelle jonkinlaisen pakettien kantajan toimen helsinkiläisessä satamassa, jonka avulla hän pääsi ensin Ruotsiin ja sieltä Saksaan, jonne hän jäikin, siksi kunnes myöhemmin tilaisuuden sattuessa pakeni sieltä.

Näistä kaikista olen jonkun verran kirjottanut vähän noin yksityiskohtia myödenkin ja löytänyt Saksasta muun muassa kirjan, jossa elämä erään poliittisen pakolaisen elämäkerta on kirjoitettu, joka kulki nimellä Parvus. Ja hänen elämäkerrastaan olen saanut aika paljon, paljon tietoja, sillä siitä on kirjoitettu eräs saksalainen tohtorinväitöskirja, jonka onnistuin löytämään Saksasta. Mutta tätä minä en tietenkään voi ruveta kokonaan selostamaan, selostan vaan sen osan, mitä minä henkilökohtaisesti siitä olen osaksi nähnyt.

Eräänä sunnuntaina, keväisenä sunnuntaina hän tuli minun asuntooni, soitti ovikelloa. Olin juuri ollut kaupungilla ja palasin kotiin ja löysin siinä miehen, joka puhu saksaa ja oli vähän noin hiukan huononlaisesti puettu. Arvasin heti, että hän oli näitä venäjän pakolaisia. Hän sanoi suoraan nimensä, nimensä.

Silloin tämä toinen mies, joka oli samaan aikaan ollu Pietarissa kuin Trozkikin ja oli järjestelly vallankumousta ja organisoinukin sitä oikeen hyvin ja saanut aikaan jonkinlaisen vallankumouksen. Nämä kolme Rustalijev Nozar, Trozki ja Parvus olivat ne kolme päähenkilöä, jotka järjestelivät silloista vallankumousta, joka sitten myöhemmin, joka sittemmin epäonnistui.

Olen jo kertonut Rustalijev Nozarin tarinan. Hän joutui ensinnä, joutui ensinnä vangituksi ja lähetettiin Siperiaan, josta hän sitten pääsi pakenemaan ensin Moskovaan sitten Pietariin ja Pietarista Helsinkiin, jossa se joutui, joutui täällä tapaamaan muun muassa lehtori Smirnoffin, joka puolestaan soitti minulle, minulle ja pyysi minua huolehtimaan hänen matkastaan Hankoon, josta hänelle oli Suomen Höyrylaivan Oy:n toimesta toimitettu lippu laivaan joka vei hänet ensinnä Ruotsiin ja sieltä lopullisesti hänen päämääränsä oli Pariisi.

Tämän tarinan olen juuri edellä kertonut. Nyt on kyseessä sitten toiset, hänen kumppaninsa Trozki ja Parvus.

Sihteerini tiedon mukaan oli meidän koneemme vähän epäkunnossa jolloin kerroin Trozkin tarinaa, niin että otan sen tähän uudelleen.

Minulle soitettiin, en tiedä kuka oli, kuka soitti ja pyydettiin minua saattamaan erästä, erästä venäjän pakolaista, joka sittemmin osoittautui Trozkiksi, Helsingistä Turkuun ja siellä laivalle. Olen kirjallisuuden perusteella myöhemmin todennut, että tämä henkilö oli kaikesta päättäen Trozki. Hän oli ollut Pietarissa, Pietarissa yhdessä Rustalijev Nozarin kanssa päähenkilönä vallankumousta järjestäessä ja joutui silloin vangituksi. Samalla joutui vangituksi myöskin Parvus. Nämä kaks Parvus ja Trozki olivat jonkun aikaa, ehkä jo pitemmänkin aikaa Pietarissa olevissa vankiloissa ja suunniteltiin heidän asiansa ottamista tuomioistuimeen, kuten muutamista lähdekirjoista olen päässyt selville.

Mutta se peruuntuikin. Ja molemmat lähetettiin. lähetettiin junalla Siperiaan karkoituspaikkaansa. Tähän oli Trozki jo valmistautunut, sillä hän oli jo aikasempaankin kuten olen kai kertonut, ollut lähetettynä Siperiaan. Matkalla hän, siellä Uralin seutuvilla hän ilmoitti oman elämäkertansa mukaan, että hän oli sairastunut vaikeaan issiakseen ja kaikki oireet, mitä hän näytti, hän oli ottanut selville lääkäriltä ja silloiset lääkärit pitivät niitä, niitä oikeina. Ja niin hän jäi Uralin seutuville sairaalaan, josta hän sitten sai joittenkin pakolais taikka poliittisten avustajiensa avulla, avulla kyydin Venäjälle ensinnä Petroskoihin, tätä trooppista rannikkoaluetta pitkin porokyydillä. Hän oli siihen hyvin varustautunut. Oli kahdet turkit ja muutenkin hyvin, hyvin varustautunut kun hän pääsi Petroskoihin. Ja sieltä sitten Suomen puolelle. Ja oleskeli vielä noin kymmenisen päivää Grankullassa olevassa matkustajakodissa, jossa useat näistä venäjän poliittisista pakolaisista olivat aikasemminkin oleskelleet. Ja häntä etsittiin kaikista mahdollisista pakoreiteistä, mutta ei otettu huomioon tätä, tätä napaseudun läpi kulkevaa reittiä.

Sieltä hän lähti sitten junalla Turkuun ja Turussa laivaan. Olin siinä mukana, jolloinka hänet lähetettiin erään turkulaisen liikemiehen kapsäkin kantajana laivaan. Se, että hän voi järjestää tällaisen matkan, johtui osaksi siitä, että hän oli ollessaan Pietarissa, silloisen vallankumouksen yhtenä päällikkönä, hän oli varannut itsellensä kultarahoja, jotka hän oli varmuuden vuoksi säilyttänyt kenkiensä vuoren ja päällisen väliin. Ja näitä hän käytti palkatakseen sen Siperian reissun oman kertomuksensa mukaan.

Kolmas, silloisessa vallankumouksessa aktiivisesti toiminut oli Parvus. Parvus oli samalla vangittuna kun Trozkikin ja hänet lähetettiin, lähetettiin myöskin sellaisella vankijunalla Siperiaan. Mutta matkan varrella, hänen oman kertomuksensa mukaan, hän oli väkijuomien avulla, väkijuomilla juottanut vartijansa ja niin päässyt pakenemaan.

Hänkin tuli ensinnä Moskovaan, jossa hänellä oli tietenkin tuttavias ja sieltä Helsinkiin.

Olen tavannut Parvuksen. Asuin silloin Sirkuskadulla silloisen Työmiehen toimituksen, samassa talossa kuin silloinen Työmiehen toimitus. Ja eräänä keväisenä päivänä kun oli ollut kaupungilla, kotiin tullessani minua odotti juuri minun asuntoni ovella mies, joka kysyi minua ja ilmoitti olevansa Parvus. Nimi ei silloin sanonu minulle yhtään mitään. Mutta pääsin selville, että hän oli kuului venäläiseen vallankumousjoukkoon ja halus asuntoa Helsingissä.

Vähän aikaa sitä ennen oli tuttavani Väinö Vuolijoki sanonu minulle, jos niitä sinun täyshoitolaisias sopivasti ilmaantuu, niin olis minullakin yksi huone vapaana, niin että voisit sinnekin lähettää. Silloin muistui jostakin syystä erikoisesti mieleeni Väinö Vuolijoki ja annoin hänen nimensä ja osoitteensa Parvukselle. Ja Parvus oli helposti kai löytänytkin hänet ja noin viikon kuluttua tästä tapasin Väinö Vuolijokee, joka sanoi minulle, kiitos, lähetit minun luokseni erikoisen älykkään miehen. Olemme paljon kertoneet, sekä Venäjän että koko maailman politiikasta. Hän viipyi, viipyi Vuolijoen luona noin pari, kolme viikkoo ja hänelle hankittiin sitten kuten muillekin sen aikuisille pakolaisille sekä passi, sen hän sai Väinö Vuolijoelta ja sitten matkalippun Suomen Höyrylaiva Oy:n laivoissa. Ja niin hän tuli sitten Saksaan. Mutta hän ei jäänytään sitten enää tähän Saksan politiikkaan. Hänen analyysinsä ehkä tulevista Venäjän tapahtumista olivat siks pessimistiset, että hän jäi Saksaan, muttei ryhtynyt Saksassakaan suorastaan politikoimaan vaan lähti, lähti jonkinlaisena kirjeenvaihtajana Turkkiin. Ja Turkissa oli siihen aikaan jonkinlainen elintarvikepula ja Parvuksen suvun, luultavasti suvun vanhat kauppiasvaistot heräsivät ja hän ryhtyikin välittämään viljaa Turkkiin. Tämä toimi oli siks tuottavaa, että hän ei enää koko olemukseltaan palannutkaan politiikkaan. Hän jatkoi, jatkoi jonkinlaista kauppiaselämää ja kirjallisuudessa tapaan hänet seuraavan kerran Tanskassa, jossa hän hoiti Tanskan, kuinkas minä sanoisin, petrolyymipolitiikkaa toisin sanoen kaikkia lämmitysainekauppoja. Ja samaan aikaan hän hoiti myöskin jonkinlaista rohdosainekauppaa Pietariin. Siitä olen vaan sivumennen kuullut ja sitä näyttää joku ruotsinmaalainen muutamia vuosia sitten tutkineen sitä ja kyselee minulta. Minun tietoni Parvuksesta päättyivät siihen kun hän Tanskassa Kööpenhaminassa ollessaan kävi silloisen Saksan lähettilään luona. Sillonhan oli sota vielä täydessä käynnissä, lähettilään luona ja pyysi, pyysi saksalaisille, Saksan hallitukselle lupaa päästää Lenin kulkemaan, kulkemaan Saksan valtakunnan lävitse Tanskaan ja sen kautta palaamaan Pietariin.

Ja noin minun tiedonannoissani eräässä, eräässä väitöskirjassa, joka koski Parvuksen toimintaa, loppukappaleessa juuri erikoisesti mainitaan tästä kirjeestä ja kirjeessä on kyllä viittaus siihen, että tämä Tanskassa oleva Saksan lähettiläs sanoo, että ei hän aivan täysin luotettavana, mutta kuitenkin on syytä ottaa huomioon hänen tarjouksensa. Ja niin tuli Lenin Pietariin, joka sitten yhdessä Trozkin kanssa jatkoi, siellä oli silloin jo tapahtunut tämä keisarin kukistuminen ja oli väliaikainen hallitus toimessa. Ja siinä hän jatkoi sitten omaa Trozkin kanssa yhteistä probagandaansa ja

politiikkaansa. Ja tämä, josta välistä, välillä oli Lenin niin ollu pakko paeta Suomeen ja Trozki oli vangittuna. Mutta olosuhteet saivat asian sellaiseksi, että nämä molemmat pääsivät vapaaksi ja Venäjän varsinainen vallankumous pääsi jatkumaan. Mutta tämä on jo niin tunnettua, että siihen ja minulla ei ole ollu siinä mitään tekemistä, enempää kuin minulla näissä viimesissä, näitten kahden viimesissä kohtaloissakaan ole ollut. Mutta kun minä olen molempia tavallaan auttanut tästä Suomen lävitse kulkemisessa ja rajojen ylittämisessä, niin otin ne tähän.

Kun sitten, sitten tämä niin kutsuttu Venäjän vallankumous onnistuikin ja Suomenkin suhde Venäjään jollain tavalla toistaiseksi järjestyi, niin tämä varsinainen pakolaisjoukko, joka tästä kulki lävitse aikasempaan se tyrehtyikin. Ja mitä siellä joskus kulki, niin niistä sai aina pelätä, että onko ne todella vallankumouksellisia vai onko ne, onko ne satarmien palveluksessa. Sillä sellaisiakin oli tässä koko joukon.

Minun suhteeni tähän loppui tähän. Menin sittemmin juuri siihen aikaan, aikaan naimisiin silloisen mieheni Väinö Tannerin kanssa. Ja suoritin loppututkintoni samoin kun teki tämä minun mieheni ja sen jälkeen menimme mieheni saaman toimen johdosta Sortavalaan. Olimme siellä pari vuotta. Mutta tästä minä kerron ihan erikseen.

Kun oli tullut tietoon, että olin liittynyt, liittynyt sosiaalidemokraattiseen puolueeseen, niin välini varsinkin kotiväkeen, mutta varsinkin isääni muuttuivat aivan toisenlaiseksi kuin aikasempaan. Olin aikasempaan saanu opiskeluavustusta isältääni, mutta nyt varsinkin sen jälkeen kun hän oli mennyt uusiin naimisiin leskeksi jäätyään, nämä kaikki loppuivat ja sain ryhtyä hakemaan, hakemaan opintolainaa niin kuin yleensä opiskelijat siihenkin aikaan tekivät.

Olin aikasempaan jo Tyrväntöläisten tapaan kuulunut raittiusseuraan ja niin liityin myöskin Helsingissä ylioppilaitten raittiusseuraan. Niin kuten sanottu, tietenkin liityin hämäläiseen osakuntaan ja kun olin tunnettu raittiusihminen, niin sain sieltä opintolainan, jonka varassa jatkoin opiskelujani.

Haluan tässä sivumennen vähän kertoa tästä ylioppilaskunnan raittiusasiasta. Ylioppilastalolla oli tarjoiltu väkijuomia vielä vuotta aikasempaan kuin mitä minä tulin ylioppilaaksi. Minähän tulin ylioppilaaksi 1903 ja kirjottauduin Helsingin yliopistoon syksyllä 1903 ja liityin hämäläiseen osakuntaan. Otinkin osaa aika innokkaasti sen kokouksiin ja olin fanaattinen raittiusmielinen tietenkin, koska minä raittiusseuraankin kuuluin.

Sitten tavalliseen seuralämän tapaan, niillä oli kokouksensa, jossa pohdittiin tietenkin raittiusasioita ja sitten siellä oli illanviettonsa ja muuta huvitusta, niin kuin nuorisolla ainakin. Mutta sit-

ten tuli yks ja politiikkaakin harrastettiin vähän. Mutta raittiusseura oli ulkopuolella politiikan, niin että sinne kuului jäseniä näistä molemmista silloin, silloin erikoisesti esillä olevista puolueista, niin kutsutuista suomettarilaisista ja toisista nuorsuomalaisista.

Mutta sitten oli juuri vuotta aikasempana kun mitä minä tulin ylioppilaaksi, oli ollu yks tärkeä äänestys ylioppilaskunnassa. Ylioppilastalolla oli tarjottu väkijuomia aikasempana ylioppilastalolla olevassa kahvilassa. Mutta elämä oli kuulemma menny hiukan meluaviksi ja niin oli joukko ylioppilaita, jotka päättivät, että ylioppilastalolta on kiellettävä väkijuomien käyttö. Ja noin, mutta sillä oli omat vastustajansakin. Ja silloin päätettiin, että asia otetaan ylioppilaskunnassa äänestykseen. Äänestyksessä voittivat raittiusylioppilaat ja vastustajina oli etupäässä uusmaalaisen osakunnan jäsenet.

Kun minä liityin, liityin raittiusseuraan 1903 syksyllä, niin silloin oli nämä raittiusseikat jo päätettynä.

Sitten oli ylioppilaskunnilla oli aina jokaisella osakunnalla oli aina omat vuosipäivänsä. Niin oli hämäläiselläkin osakunnalla. Ja myös oli sillä tavalla oli uusmaalaisella osakunnalla, minun piti sanoa. Ja uusmaalaiset olivat seuraavassa osakunnan vuosijuhlissa, jonne oli kutsuttu tavan mukaan aina pari edustajaa jokaisesta muusta osakunnasta. Niinpä siellä oli ollu kaksi hämäläis osakuntalaista. Ja uusmaalaiset olivat, olivat tavallaan kostoksi siitä äänestyshäviöstä, jolla ylioppilastalo tehtiin raittiiksi, päättäneet kostaa tämän. Ja niin he juottivat toisen näistä hämäläis osakunnan edustajista täyshumalaan. Ei mies, minäkin tunsin sen hyvin, se oli entisiä, oli oikeestaan hämeenlinnalaisia ja myöhemmin tunnettu helsinkiläinen ja tunnettu raittiusmiehenä. Mutta uusmaalaiset olivat noin käyttäneet joitakin alkoholia koskevia tietoja hyväkseen ja juottaneet tällä sellaisia, sellaisia väkijuomia, jotka tekivät nopeasti miehen hutikkaan. Ja niin ne saivat tämän hämäläisen osakunnan edustajan täyshumalaan ja kanniskelivat hänet sitten riemusaatossa hänen asuntoonsa. Ja tämän kaiken ne levittivät sitten tietona ylioppilasryhmille. Ja tieto tuli tietenkin myöskin hämäläis osakuntaan. Ja siellä ne päätti, et seuraavalla kerralla me lähetämme varmat raittiusihmiset sinne. Ja niin sattui että, ja sillä jouduin minä, tunnettuna raittiusfanaatikkona toiseksi niistä, niistä uusmaalaisten vieraaksi lähetetyistä. Minulla oli uusmaalaisia hyviä, pari hyvää tuttavaa, jotka opiskelivat fysiikkaa niin kuin minäkin ja toinen näistä sano, että hän pitää kyllä varansa, etteivät millään tavalla pääse minua hutikkaan juottamaan, muttei sitä tarvitukaan. No joka tapauksessa, minulle ei tarjottukaan mitään väkijuomia ja täysin selvänä lähdin tietenkin pois sieltä. Ja tätä tietenkin erikoisesti mainittiin. Toinen edustaja oli myöskin hyvin vanha raittiusmies ja on sen jälkeen ollu, en tiedä ei hän nykyään hän tuskin on enää elossa, oli tunnettu kansanopistomies.

Osakuntaelämästä olis oikeastaan aika paljonkin kerrottavaa, mutta olen suuremmalta osalta jo unohtanutkin sitä. Siellä oli, ensinnäkin siellä oli naisia hyvin vähän. Minä en tiedä oliko meitä, meitä neljä tai viis. Sitten vähän myöhemmin kun Lahdesta tuli ylioppilaita tuli lisää jokunen, mutta kyllä me muodostimme jonkinlaisen harvinaisuuden siellä osakunnan kokouksissa. Erikoisesti jäi minulle mieleeni eräs vuosijuhla, jossa minut valittiin henkilöksi, joka kulki muutamien kunniavieraitten luona pyytämässä niitä vuosijuhlaamme. Minun kumppaninani oli eräs hämäläinen miesylioppilas. Muistan selvästi kun tulimme erään entisen, entisen hämäläis osakuntalaisen luokse, luokse juhlallisesti pyytämään häntä kunniavieraaksemme osakunnan vuosijuhlaan. Hän kohteliaasti jutteli meidän kanssamme, kohteliaasti ja ehkä jonkun verran vanhan, vanhan ylioppilaan tapaan, hiukan alistuvasti meihin nuoriin. Hän tarjos tupakkaa. Minun toverini otti, mutta minä en ottanut, niin silloin hän sanoi, no eikös tässä ollakaan tasavertaisia. Minä vastasin, että kyllä ollaan tasavertaisia, mutta en silti tupakoi.

Osakunnalla oli kokouksiansa joka tiistai ja ainakin kaksi tai kolme vuotta minä kävin säännöllisesti niissä. Olinhan täysin maalainen ja pikkukaupunkilainen. Minulla oli paljonkin siellä opittavaa, paitsi suoranaisesti käytöstä niin myöskin semmosta yleissivistystä. Ja sitähan ylioppilaat erikoisesti myöskin siihen aikaan harrastivat. Siihen aikaan käytettiin suomenkielessä muun muassa aika paljon, paljon sivistyssanoja ja ne oli kaikki minulle tuntemattomia. Ja sitä varten pärjätäkseni jollain tavalla niissä, niin sitä varten hankin muistaakseni Meurmannin kirjoittaman pienen tietosanakirjan.

Meillä oli niin kuin sanottu, naisia vielä harvinaisen vähän sekä ylioppilaskunnassa ja hämäläis osakunnassa niitä kävi neljä, viis. Niistä oli yksi tunnettu kirjailija, joka eli enimmäkseen niin kun omaa elämäänsä. Vähemmän, otti osaa vähemmän ylioppilaselämään. Ja muut kuuluivat toisiin tiedekuntiin, niitten harrastukset olivat enimmäkseen siellä, niissä ryhmissä. Minä jouduin sillä tavalla olemaan etupäässä miesylioppilaitten kanssa. Ennen kaikkea olin varsinkin Hämeenlinnasta, seurustelin Hämeenlinnasta tulleitten kanssa.

Jälestä päin olen kuullut silloin sanottavan, että minä sain sellaisen nimen kuin nolime tangere toisin sanoen älä koske minuun.

Olen jo edellä kertonut ylimalkaisesti miten, miten tapasin Parvuksen ja mitä hän toimi ja lähemmin mitä hän, mitä hän toimi myöhemmin ja hänen osanotostaan silloiseen venäläiseen, Pietarissa tapahtuneeseen kapinaan ja hänen vangitsemisestaan samalla kun vangittiin myöskin toinen siihen osanottaja, Trozki.

Tekee kuitenkin mieleni vielä pikkusen kertoo Parvuksesta. Hän oli Pietarissa silloin kun siellä syntyi silloinen kapina, jonka johtavana henkilönä oli Rustalijev Nozar ja jonka pakoa olen jo Suomen kautta aikasempaan kertonut. Samoin olen kertonut Trozkin pakomatkaa, joka tapahtui trooppista tietä Petroskoihin ja sieltä Suomeen, Helsinkiin, josta saatoin hänet Turkuun ja josta hän sitten pääsi pakenemaan Ruotsin ja Tanskan kautta Saksaan.

Yhdessä Parvuksen kanssa he toimittivat jotain lehteä, jossain Pohjois-Saksan kaupungissa. Kun heitä uhkas välillä vähän rahapula, niin kun aina noita vallankumousmiehiä, niin Parvus käänsi saksankielelle joitakin Maxim Gorgin teoksia ja kun ei hän saanu ketään kustantajaa hän kustansi ne itse ja kuulemma sai niistä verrattain, sai ne verrattain hyvään, hyvän menekin niille ja onnistui parantamaan rahaasioitansa. Mutta kesken kaiken tämän toiminnan, aika syttyi se japanilais-venäläinen sota ja sen aikana tuli, sen aikoihin tuli myöskin se jonkilainen kapinahomma, kapinajuttu Pietarissa. Sitä johti Rustalijev Nozar ja heti tämän kuultua levoton Trozki lähti kiireesti Pietariin, mutta Parvus, joka oli ollu silloin kirjeenvaihdossa Sveitsissä oleskelleen Leninin kanssa, sai Leniniltä vastauksena, että se aloitettu kapina siellä ei tule johtamaan mihinkään suurempaan vallankumoukseen.

Mutta levoton Parvuskaan ei enää viihtynyt Saksassa sen jälkeen kun liikehtimistä oli Pietarissa ja matkusti Pietariin. Hän toimi jonkinlaisena probagandaministerinä ja järjesti erään sanomalehden, jollekka hän sai paljon tilaajiakin ja noin, mutta siitä huolimatta heidän yhteinen toimintansa epäonnistui.

Ensinnä vangittiin Rustalijev Nozar ja lähetettiin Siperiaan. Sen jälkeen kuten olen kirjoittanutkin vangittiin Trozki ja Parvus. Heitä varten suunnitteli venäjän silloinen hallitus oikeudenkäyntiä ja piti heitä jonkun aikaa vankilassa järjestellessään tätä, mutta jostakin syystä sittemmin luopuivat siitä ajatuksesta ja lähettivät nämäkin matkalle Siperiaan.

Tässä niin kutsutussa tutkintovankilassa Trozki kirjoitti elämäkertansa, kuten hän aina teki. Ja Parvus, sikäli kun, kun siellä käynyt saksalainen on kertonut, valmisti puolustuspuhettaan, joka tämän kertojan mielestä oli enemmän hyökkäys kuin puolustuspuhe. No loppujen lopuks ne molemmat lähetettiin matkalle Siperiaan. Olen mielestäni kertonut jo Trozkin matkasta ja Parvus kuulemma pääsi pakenemaan matkan varrelta Venäjällä, jossakin juottamalla vartijansa juovuksiin ja pääsi sillä tavalla Moskovaan, jossa hänellä jo oli uskollisia puoluetovereita. Ja näitten avulla hän matkusti sitten Pietariin ja Pietarista Helsinkiin. Ja Helsingissä minä tapasin hänet sitten eräänä sunnuntai aamuna, silloisen asuntoni ovella kun olin ulkoa tullut kotiin. Tämä asunto oli Helsingissä Sirkuskadulla, oli rouva Erikssonin täyshoitola. Siinä seisoi mies, jonka minä heti arvasin näiks venäläisiksi pakolaisiksi, suhteellisesti huonosti puettuna ja muuten vähän rähjäisenä.

Hän esittäytyi nimellä Parvus, ei se sanonu minulle yhtään mitään, mutta jotakin oli miehessä, joka sai mieleeni muistumaan Väinö Vuolijoen sanonnan, että jos minullakin on yks huone vapaana jos niitä sinun kundejas sopivasti ilmaantuu, niin voit vaikka lähettää. Ja niin minä annoin hänelle Väinö Vuolijoen osoitteen, nimen ja osoitteen ja hän lähti suoraa päätä sinne. Myöhemmin kuulin, tapasin noin viikon kuluttua tästä Väinö Vuolijoen, joka sanoin suoralta kädeltä minulle, kiitos, lähetit erittäin älykkään miehen minun luokseni. Olemme paljon kertoneet sekä Venäjän politiikasta että yleismaailmallisesta politiikasta. Hän asui siellä silloin vielä noin kolmisen viikkoo ja sitten, sitten Parvukselle sattui tilaisuus päästä laivalla pois Helsingistä tuonne Tanskan kautta Saksaan. Mutta jostakin syystä häntä ei enää huvittanutkaan jäädä sinne, Trozki ei ollu silloin vielä muuten tullutkaan, eikä hänellä ollut erikoista halua jäädä Saksaan. Hän lähti mennäkseen jonkinlaiseks kirjeenvaihtajaks Turkkiin. Mutta Turkissa oli siihen aikaan jonkinlainen, sodan aikana elintarvikepula ja Parvuksessa kaikesta päättäen heräsi vanha, vanha kauppiamies ja niin hän ryhtyi välittämään viljaa Turkille. Ja siitä alkoi hänen varsinainen lopun elämän täyttävä hommansa.

Olen nämä kaikki tiedot sekä ne myöhemmät saanut kirjasta, jonka eräs saksalainen on toimittanut tohtorin väitöskirjana. Hain kauan aikaa joitakin tietoja Parvuksesta, mutta en onnistunut. Mutta sitten sain tämän saksankielisen. No niin, tämä kirja päättyy kylläkin siihen jolloinka hän oli jo Tanskassa, toimi Tanskassa ollessaan jonkinlaisena polttoainevälittäjänä. Tällöin, kun sota vielä jatkui, niin Tanskassa ollut Saksan lähettiläs sai kirjeen Saksan sotalaitoksen ylijohdolta, jossa kerrottiin, kysyttiin siellä olevan Parvuksen luotettavuutta. Olen tässä väitöskirjassa nähnyt kopion tästä kirjeestä, jossa Saksan lähettiläs kuvaa, kuvaa sitä Parvusta ja sanoo muun muassa, että ei sen maine ole täysin luotettava, mutta lähetän kuitenkin hänet teille.

Näin joutui Parvus Saksan ylimmän sotajohdon kanssa neuvotteluihin ja siitä oli tuloksena hänen ohjeittensa mukaisesti, että Lenin Sveitsistä lähetettiin suljetussa vaunussa Tanskaan. Siis sotaa käyvän valtion lävitse Tanskaan. Tanskasta hän pääsi Ruotsiin, Ruotsista Suomeen ja Suomesta Pietariin.

Hän tapas entisen toverinsa Trozkin, jonka kanssa heti järjesti probagandatoimiston erääseen entisen tanssijattaren palatsiin. Mutta sitten Venäjän silloinen väliaikainen hallitus ei sitä hyväksynyt heidän toimintaansa ja se lakkautti, lakkautti sen ja siitä Lenin pakeni joksikin aikaa Suomeen. Myöhemmin Lenin sieltä Suomesta palasi takasin Pietariin ja joutui järjestelemään vallankumousta ja sen jälkeistä aikaa.

Parvuksen elämästä en tiedä tämän jälkeen paljon mitään. Hän, Väinö Vuolijoki kävi sodan loputtua Berliinissä, jonkun teollisuuslaitoksen asialla ja tapas siellä eräässä suuressa Berliini-

läisessä hotellissa Parvuksen, joka oli siellä aterioimassa mukanaan kaksi saksalaista kaunotarta. Olen koittanut jollai tavalla ottaa vähän selvää vielä Parvuksen myöhemmistä elämänvaiheista mutta en ole onnistunut. Tiedän kyllä joitakin aikakauslehtiä, jossa siitä kerrotaan, mutta niitä ei ollu yksityiskappaleita saatavissa, enkä menny mihinkään kirjastoon niitä hakemaan.

Sen verran olen päässy kuitenkin selville, että Parvus kuoli miljonäärinä komeassa huvilassaan lähellä Berliiniä samana vuonna kun Leninkin kuoli Moskovassa.

Olen vähän ehkä liiaksikin paljon kertonut Parvuksen toiminnasta mutta minusta näyttää, että sillä on ollut jonkin verran merkitystä siinä suhteessa, että hän lähetti, sai Leninin ajoissa Venäjälle järjestelemään vallankumousta.

Tapasin myöhemmin tulevan mieheni Väinö Tannerin ensi kerran eräässä ylioppilaitten sosiaalidemokraattisenseuran kokouksessa, jossa mieleeni on jäänyt vakavan näkönen nuori mies, joka istui sohvilla ja katseli ympärilleen meitä muita, jotka kaikki olimme keskenämme vanhoja tuttavvia ja tietenkin sohisimme ja lörpöttelimme. Mieleeni on jäänyt tämä vakava ilme, jossa kuitenkin oli suupielessä pieni hymynhäive.

Olen jo edellä maininnut, että vanhana raittiusihmisenä oikeastaan sanoisinko raittiusfanaatikkona liityin ylioppilaitten raittiusyhdistykseen. Ja kun sittemmin, sittemmin välini isäni kanssa huonontui ja osaks poliittisista syistä, sain ylioppilaitten raittiusyhdistykseltä lainan ja sen turvin jatkoin opiskeluani yliopistossa.

Mutta kuljin myöskin ylioppilaitten sosiaalidemokraattisessa yhdistyksessä. En minään aktiivisena jäsenenä vaan jonkinlaisena proselyyttinä niin kuin niitä, minua sanottiin.

Mitenkä minä lähemmin myöhemmin tutustuin Väinö Tanneriin, sitä en muista tarkemmin.

Muistin vaan tämän ensimmäisen tapaamiseni ylioppilastalossa ylioppilaitten sosiaalidemokraattisen yhdistyksen kokouksessa.

Ja samaan aikaan Väinö Tanner lueskeli lakitieteellistä tutkintoansa varten ja niin hänellä oli joku suurempi tentti ja hän lähti Vilho Sarkasen kanssa vanhaan täyshoitolaansa Porkkalaan taikka sen lähettyvillä olevaan taloon ja houkuttelivat minut mukaan. Ja minä menin ja siellä minä kirjoitin sitten sen niin kutsutun laudaturi kirjoitukseni.

En tarkemmin tiedä mitenkä minä sitten miten minä sitten tapasinko minä usein tulevaa miestäni, mutta sittemmin helmikuussa menimme sen tavan mukaiseen avioliittoon.

Asunnon saanti oli siihen aikaan suhteellisesti vaikeata Helsingissä. Emme itse kaupungista saaneetkaan sitä vaan saimme Oulunkylästä eräästä huvilan alakerrasta, jossa oli kaksi pientä

huonetta ja keittiö. Etupäässä Väinö hoiti meidän kotimme sisustusta, sillä minä olin kokonaan tottumaton tekemään mitään kauppoja tai muita. Korkeintaan minun osuuteni oli siinä jonkinlaisen makusuunnan määrääjänä.

Olen löytänyt jälestä päin pienen vihkosen, jossa on merkattuna kaikki mitä me hankimme ensimmäistä kotiamme varten, eikä se ollu järin suuri summa.

No siihen tuli myöskin se, että Väinöllä oli jo ennestään kirjahyllyjä ja kirjoja ja kirjoituspöytä ja jotakin, jotakin muutakin huonekalustoa. Varsinaisesti minun tehtäväkseni tuli hankkia keittiö, keittiö kalustoa. Siinä suhteessa olin aivan avuton myöskin. Mutta minulla oli hyvä ystävä, ystävä johonka olin aikoinani tutustunut oleskellessani kotiopettajana eräässä pohjanmaan pappilassa ja tämä Tyyne Söderman, joka oli tottunut järjestelemään suuren pappilan taloutta se auttoi minua. Menimme yhdessä Stockmannille ja sieltä hän valitsi välttämättömän talouskaluston keittokalustoineen ja porslilineen.

Asunto oli oikeastaan, vaikka se olikin pieni, aika mukava. Ja olin mielestäni aika tyytyväinen, olin aika tyytyväinen siihen ja sillä nyt oli oma viehätöksensä tietenkin.

Mutta vaivalloista oli aina matkustaa junalla Helsinkiin. Kävin silloin, minulla oli kandidaatti tutkinnostani jällellä vielä eläintieteen luurangottomien leikkelykurssi ja kävin säännöllisesti siellä. Ja Väinö kävi säännöllisesti eduskunnan kokouksissa. Ja nämä saivat aikaan sen, että haimme koko ajan, koitimme pitää silmällä koko ajan, helsinkiläisen asunnon saantia. Ja saimmekin lopulta, lopulta erään asunnon, joka oli huone ja keittiö. Hiukan, vähän liika suuri meille ja vähän epä-mukavakin. Mutta sitten sattui niin, että Miina Sillanpää, joka oli Väinön eduskunta toveri, kertoi, että hänen veljellään on pieni mukava asunto, asunto Merikadun varrella ja veljensä muuttaa pois Helsingistä, niin se tulee vapaaksi. Kiiruhdimme heti vuokraamaan sen.

Asunto oli aika mukava. Oli huone ja keittiö. Ja samaan aikoihin minä valmistauduin kandidaattikseni ja järjestelimme siinä meidän asuntomme. Siinä oli omalaatuinen, omalaatuinen taloudenhoito siinä suhteessa, että samaan aikaan kun me sinne muutimme, niin oli Huvilakadulla aivan korttelin matkan päässä, eräs joukko helsinkiläisiä, joissa johtavana henkilöinä olivat professori Voionmaan väki perustaneet jonkinlaisen osuuskeittiön. Se oli jonkinlainen yhteiskeittiö. Siellä valmistettiin päivällisruoka kaikille sinne osanottajille, sen osakkaille ja sieltä saivat kaikki hakea. Useat osakkaat asuivat siinä samassa talossa, mutta minulla ei ollu muuta kuin korttelin matka sinne.

Hankin porttöörin ja kävin säännöllisesti hakemassa sieltä päivällisaterian. Se oli aina kaksi ruokaa, ruokalajia ja kerta viikossa oli täys kasvisruoka. Ruoka oli yleensä hyvää ja hyvin valmistettua ja hintakin oli suhteellisen huokea, koska ruokalan jäseniä oli niin paljon, että ne